

Kerkelijke kleding

Kleren maken de mens

Kleren maken de mens. Wat we aantrekken zegt iets over onze persoonlijkheid. Wat is onze dagelijkse garderobe? Wat trekken we aan bij een speciale gelegenheid? Hebben we een eigen kledestijl of gaan we steeds met de laatste mode mee? Gaan we *casual* of *overdressed* door het leven?

Wat we aanhebben, geeft een indruk van de omgeving waarin we leven of werken. Bij veel bedrijven dragen alle mannen een stemmig pak en veel vrouwen een rok of jurk. Deze kleding behoort bij de bedrijfscultuur. Bij sommige beroepen hoeft kleding niet zo netjes te zijn. Werkers in de sociale sector waren in de jaren 70 van de 20^e eeuw bekend om de spijkerbroek, de trui en vooral de geitenwollen sokken. De laatste jaren is deze associatie minder, maar toch wordt in die kringen nog altijd vreemd opgekeken als ineens een collega in krijtstreeppak met stropdas verschijnt.

Thuiskleding is meestal niet dezelfde als werkkleding. Er zijn mannen die zich altijd direct verlossen van hun stropdas zodra ze thuis komen. Ze doen dan iets aan dat 'lekker zit'. Kleding heeft te maken met hoe je door anderen gezien wilt worden. Over hoe 'goed gekleed' er uit ziet, valt te discussiëren. Welke kleding er gedragen wordt, heeft veel te maken met cultuur, omgeving, werk, leeftijd en levenssituatie. Toch bestaan er in onze maatschappij heel wat ideeën over wat hoort. Het is nuttig om daar kennis van te hebben.

Ik noem enkele dingen. Kleren beschermen je lichaam. Ze bedekken je vanwege je schaamtegevoel, versieren je en maken het je mogelijk je te onderscheiden van anderen (je kunt aan de kleren zien of iemand politieagent, verpleegkundige of ober is). In kleren kun je uitdrukken hoe je je zelf voelt of hoe je wilt zijn. Met kleren geef je jezelf een plaats in de samenleving. En met kleren zend je een boodschap uit. Tenslotte: kleren geven status. Een man met een stropdas wordt in onze maatschappij over het algemeen hoger gewaardeerd en heeft, vermoedelijk, een betere baan met een hoger salaris. Een verkoper in pak wordt als serieuzer gezien dan dezelfde man in trui. Uniformen geven herkenbaarheid, status en macht. Dit geldt niet alleen voor uniformen van politie, portier en conducteur. Ook een verpleegkundige ontleent status aan haar witte jurk. Zo krijgt ze door haar verschijning van de patiënten de bevoegdheid om hen aan te raken. Kortom: kleren verschaffen je identiteit, veiligheid en herkenbaarheid en in een bepaalde context ook gezag, status en prestige. Dat is in de kerk niet anders dan daarbuiten. Dat kleren een teken- of symboolfunctie hebben, zien we vooral bij liturgische kleding.

Historische herkomst

In vrijwel alle religies dragen degenen die leiding geven aan een liturgische bijeenkomst van gelovigen of rituelen voltrekken speciale liturgische kleding. In de synagoge bijvoorbeeld draagt de voorzanger een *gebedsmantel* (*talliet*): een rechthoekig kleed van wol, katoen of zijde. Vaak wordt hij over de schouders geslagen, maar ook wordt het hoofd er wel mee bedekt tijdens het bidden. Gewoonlijk is hij wit met zwarte - soms ook blauwe - strepen. Om de voor- en buitenkant aan te geven, is er een speciaal stuk stof of lint op genaaid. De vier hoeken zijn afgewerkt met gedenkswasten. (De naam *talliet* is Hebreeuws voor kwast. De *gebedsmantel* wordt zo genoemd vanwege de kwasten). De kwasten waarschuwen de gelovige om zich niet te laten verleiden door dingen om hem heen.

Tot in de 5^e of 6^e eeuw droegen christelijke geestelijken in de liturgie hun gewone (in het maatschappelijke leven gebruikelijke) kleren. Ook daarbuiten onderscheidden ze zich in hun kleding niet van leken. In de 6^e eeuw ontstond bij de geestelijkheid een verzet tegen de invloed van de 'barbaren' op het kerkelijk leven. De geestelijken probeerden door vast te houden aan de oude kleding iets van de laat-antieke cultuur te bewaren: wat eerst gewoon burgerlijke kleding was, werd nu een

Piet Klaasse: Der Tisch. Een in een gebedsmantel gehulde jood achter een tafel.

Liturgische kleding in de 6^e eeuw, mozaïek in de basiliek van San Vitale, Ravenna

de priester vertegenwoordigde tijdens de eucharistie de lijdende Christus. Zijn kleding werd daarvan het symbool. De zijden stof van zijn albe verwees naar de zijderups/vlinder en daarmee naar de opstanding van Christus. En zijn stola verwees naar de koorden die de soldaten om Jezus' hals bonden om hem naar Golgotha te slepen. In de rooms-katholieke traditie bleven deze verklaringen tot ver in de 20^e eeuw hun geldigheid behouden.

Rooms-katholieke traditie

Tijdens vieringen kleedt de voorganger zich volgens liturgisch gebruik zoals vastgelegd in kerkelijke handboeken. De kleding is een belangrijke uiting van de liturgie. Per ambt verschilt de kleding. Uiteraard is de kleding buiten een viering anders dan tijdens een viering.

Een priester draagt tijdens een viering een albe, met amikt, cingel, manipel, stola en een kazuifel. Een diaken heeft eenzelfde kleding, maar kan in plaats van een kazuifel een dalmatiek dragen. Een bisschop bezit naast de kleding die de priester draagt ook handschoenen, episcopale schoenen, een bisschopsring en kruis, een mijter, een bisschopsmantel en een kalot. Een kardinaal heeft bovendien de beschikking over een biretta. Akolieten en andere bedieners dragen een koorhemd of superplie. De pastoraal werk(st)er heeft nog geen eigen, algemeen aanvaarde liturgische kleding. Meestal draagt hij / zij een wit gebedskleed.

In de Rooms-katholieke kerk komt men sinds eind jaren zestig van de 20^e eeuw wat terug van de overvloedig rijke misgewadencultuur.

liturgisch gewaad. Zo ging bijvoorbeeld paus Gregorius I (590-664) gekleed als de Romeinse elite. In de rooms-katholieke, de oosters-orthodoxe en de anglicaanse kerk is liturgische kleding altijd gebleven. De liturgische kleding in deze kerken is afgeleid van Griekse, Romeinse en/of Gallische klederdrachten. Het uitsluitend voor een liturgische functie gebruikt kledingstuk werd uiteindelijk tot een officieel liturgisch kledingstuk gemaakt.

Het effect van de invoering van kerkelijke kleding was ondermeer dat het onderscheid tussen geestelijken en leken steeds sterker werd beklemtoond. Geleidelijk aan werden ook binnen de geestelijke stand verschillen in kerkelijke status zichtbaar gemaakt door middel van kleding en vooral speciale kledingstukken. Aan de kleding kon je aflezen met welk ambt je te maken had, bij welke orde iemand hoorde en hoe de rangen en standen waren.

Vanaf de 9^e eeuw werd de liturgische kleding voorwerp van bezinning. Men ging bijvoorbeeld in de stola een symbool van het ambt zien, dat als een juk op de schouders van de

ambtsdrager werd gelegd. Ook de kleuren kregen een omlinjnde betekenis. (zie: kerkelijke kleuren). Vanaf de 12^e eeuw werd de kleding niet zozeer meer in verband gebracht met de ambtsdrager, maar met Christus. Want

Conca: Filippo Neri (1515-1595)

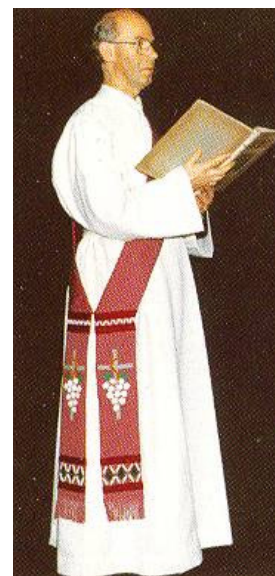
In alfabetische volgorde geef ik een korte uitleg bij elk kledingstuk

Albe: een wit linnen kledingstuk, dat met een koord wordt vastgebonden om het lichaam. Over de albe wordt de amikt, stola en kazuifel gedragen. Bisschoppen, priesters, diakenen en subdiakenen mogen een albe dragen tijdens de mis. Het witte linnen staat symbool voor hun reinheid. Halverwege de 6^e eeuw werd de albe al beschouwd als liturgisch gewaad.

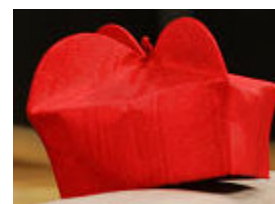
Amikt

Amikt (amict): Onder de albe zit de amikt: een wit schouderdoek van linnen. Het dient om het zweet van de priester op te vangen, zodat dit niet in de albe trekt en deze niet voortdurend gewassen moet worden of gele randen krijgt. Van oorsprong is de 'amictic' een schouder- of halsdoek zoals de oude Romeinen die kenden. In de middeleeuwen werd een rand ervan teruggeslagen over de kraag van de bovenkleding. Deze bovenrand was dan dikwijls versierd. De amict verwijst naar de blinddoek die over Christus ogen werden gelegd tijdens de bespotting.

Albe met diakenstola

Baret (Vlaams), biretta (Italiaans) biretum (Latijn) of bonnet (Nederlands): het vierkantige hoofddeksel van een katholieke geestelijke. De baret van de priester, diaken en subdiakenen is zwart, die van de bisschoppen paars, die van de kardinalen rood en die van de paus wit. De katholieke baret (bonnet) ontstond als onderscheidingsteken vrij laat. Naar alle waarschijnlijkheid gaat zij terug op het hoofddeksel dat afgestudeerde theologen ontvingen samen met hun titel. In de middeleeuwen studeerden voornamelijk geestelijken theologie en zo werd de biretta (baret, bonnet) tot een symbool van het priesterschap in het Westen. In zowel de oosters-orthodoxe als de oosters-katholieke kerken komt de kerkelijke baret niet voor. Sinds de hervorming van de liturgie onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) is de kerkelijke baret in veel landen in onbruik geraakt. Voorheen gebruikte de priester in de oude ritus frequent de kerkelijke baret. Tegenwoordig is het gebruik vaak beperkt tot bijvoorbeeld begrafenissen. Bij plechtigheden te Rome dragen echter ook nu nog kardinalen dikwijls een rode biretta.

Biretta

Cingel

Cingel: het, meestal witte, koord waarmee geestelijken hun albe bij elkaar houden. Aan beide uiteinden zit gewoonlijk een kwastje. In sommige kerken is de cingel in onbruik geraakt omdat priesters tegenwoordig hun stola, net als de bisschop, recht van de hals naar beneden laten hangen. Vroeger werd de stola door de priesters voor de borst altijd gekruist gedragen, zodat de cingel wel noodzakelijk was om het geheel op zijn plaats te houden.

Collaar: priesterboordje.

Collaar

Dalmatiek: het liturgisch bovenkleed dat de diaken draagt tijdens de mis, feestelijke processies en zegeningen. Al in het jaar 190 droegen rijkeluiszonen in Rome dit kledingstuk. Ze wilden ermee opvallen, omdat het een gewaad was van buitenlandse makelij. Toen daarna de excentrieke keizer Commodus (161-192) en later ook Heliogabalus (Marcus Aurelius Antonius, 203-222) in het openbaar in dit kledingstuk verschenen, werd daar heftig tegen geprotesteerd, maar al snel daarna

nam de bovenste klasse dit gewaad over. De dalmatiek was de traditionele kleding van Dalmatië. Het werd een liturgisch gewaad, aldus een legende, toen paus Silvester I († 335) het voorbestemde voor de diakenen. In de 6^e eeuw droegen geestelijken en leken dezelfde vorm van dalmatiek. In de 7^e eeuw raakte de dalmatiek bij de leken uit de mode, maar bleven de geestelijken het gewaad dragen. Later droegen keizers en koningen een dalmatiek bij kroningen. Karel de Grote (742-814) droeg de dalmatiek tijdens zijn kroning om over te brengen dat hij de kerk zou beschermen. In de 9^e eeuw droegen bisschoppen de dalmatiek onder hun kazuifel.

Met goud en zijde geborduurde dalmatiek

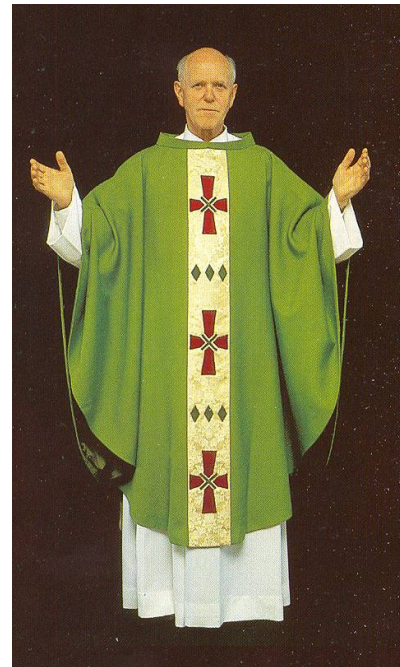

Paus met kalot

Kalot (zuchetto): een klein mutsje op de kruin. Het bestaat in diverse kleuren: wit voor de paus, rood voor de kardinaal, paars voor de bisschop en zwart voor de priester.

Kazuifel: een groot liturgisch gewaad dat de priester tijdens de eucharistieviering draagt. Het gewaad heeft de liturgische kleur van de betreffende viering. Tot de

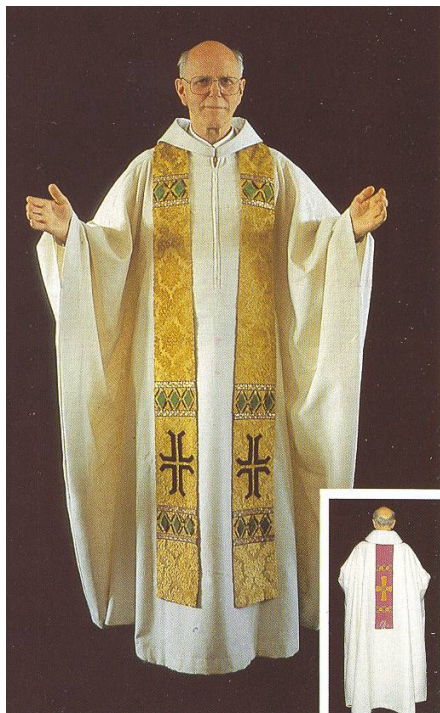
8^e eeuw werd de kazuifel door alle geestelijken gedragen. De kazuifel heeft qua vorm een hele ontwikkeling meegemaakt. Vanuit praktisch oogpunt was het in de 4^e eeuw bij de Romeinen nog een soort poncho, handig tegen regen, en was het mouwloos. In de loop der eeuwen werd zwaardere stof gebruikt en werd er steeds meer stof bij de armen weggesneden om de armen bewegelijk te houden. Dit leidde tot het zogenaamde 'vioolkist'-model, dat tot in de 20^e eeuw gebruikelijk was.

Kazuifel

Koorhemd: zie: superplie.

Koorkap (koormantel): een versierde mantel met een kap of rugschild. Vanaf de 11^e eeuw verving de koorkap het kazuifel bij bepaalde plechtigheden zoals: processies, wijdingen of het lof.

Kovelgewaad met wijde mouwen

Kovel: een wijd bovenkleed, sterk lijkend op een kazuifel, dat door monniken gedragen wordt tijdens het koorgebed.

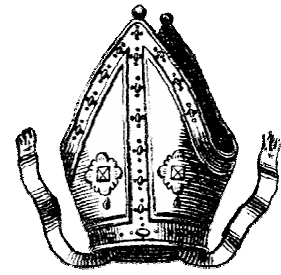
Manipel: Een klein witlinnen gemaakte zakdoek dat soms over de linkerarm wordt gedragen. Sinds het Tweede Vaticaanse Concilie wordt het manipel vrijwel niet meer gebruikt. De priester droeg het tijdens de liturgie om de arm om er het zweet van het voorhoofd mee te kunnen verwijderen. Later werd de manipel ook een teken van

waardigheid. Qua symboliek verwijst de manipel naar het touw waarmee Christus werd gebonden.

Mijter: een hoofdband, in een punt uitlopend. Het is het liturgische hoofddeksel van de bisschop tijdens een viering.

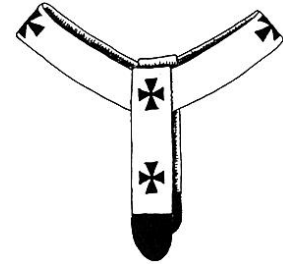

Mozetta: een korte cape, die over de overige kleding wordt gedragen.

Mijter

Pallium: ereteken, dat bijvoorbeeld aan een bisschop wordt gegeven. Het bestaat uit een ringvormige, witte band met zes zwarte kruisjes. Het pallium wordt om de hals van het kazuifel bevestigd.

Pallium

Kardinaal met mozetta, rochet en kalot

Rochet: een koorhemd met korte, smalle mouwen. De rochet is naast een liturgisch gewaad ook een onderscheidingsteken van hogere geestelijkheid zoals de paus, kardinalen, bisschoppen, priesters en sommige kanunniken. Vroeger werd de rochet ter vervanging van de superplie gebruikt. Tegenwoordig zijn rochet en superplie bijna niet meer van elkaar te onderscheiden.

Rochet

Soutane

Soutane (toog, toga): een lang gewaad met nauwe mouwen en een rij knoopjes (33 als verwijzing naar de 33 jaren die Jezus leefde) van de hals tot de voeten. De paus draagt een witte soutane, de kardinalen dragen in de liturgie een rode, de bisschoppen een paarse. Buiten de liturgie dragen ze een zwarte soutane met gekleurde knoopjes en biezen (rood bij kardinalen, paars bij bisschoppen). Priesters dragen een zwarte soutane (buiten de liturgie raakt dit steeds meer in onbruik; in Nederland is het zo goed als verdwenen).

Stola (of stool): een smalle zijden band, die op de hals van de priester, bisschop of diaken hangt. Deze wordt gebruikt in de mis en bij het toedienen van de sacramenten. De diaken draagt de stola als een sjerp over de linkerschouder. De stola loopt schuin over de borst en rug naar de rechterzijde. Daar worden de uiteinden onder de arm met elkaar verbonden. Bij de priesters en bisschoppen ligt de stola in de nek en hangt over de borst naar beneden tot aan de knieën. Steeds als de priester een albe samen met een stola draagt, moet hij de stola gekruist op de borst dragen. Als hij een superplie draagt, mag hij de stola gewoon naar beneden laten hangen. De stola geldt (net als in de oosters orthodoxe traditie) als teken van de priesterlijke waardigheid.

Superplie (koorhemd): een verkorte variant van de albe, die alle geestelijken dragen.

Toga (soms: tabbaard): zie soutane

De toga in protestantse kerken

Bernard Picart (1673-1733): Ceremonies (detail), gravure 1730. Huwelijksbevestiging in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

De reformatie schafte alles af wat maar op het priestergewaad leek. Ze benadrukte dat de taak van de predikant niet is het offer van Christus onbloedig te herhalen (zoals de rooms-katholieke priester deed) maar de bijbel uit te leggen. Een speciale liturgische kleding achtte ze daarbij niet nodig. In de Nederlandse Hervormde kerk bijvoorbeeld deden de dominees tot in de vorige eeuw gewoon hun zondagse pak aan als ze moesten voorgaan in een kerkdienst. Een zondags pak doet voor ons misschien wat kaal aan (we kennen het gebruik om een speciaal pak te hebben voor de zondag nauwelijks meer), maar dat was het in de 18^e eeuw beslist niet. Het bekijken van de dominees was de moeite waard. Je zag mannen met een fluwelen kuitbroek, kanten lobben, strikken en frutsels, fraaie kousen, zilveren gespen en niet te vergeten: kunstig gekapte, bepoederde en bestrikte pruiken. En dan te bedenken dat je onder deze vogels van diverse pluimage er altijd wel bij had die erg ijdel waren en graag mooier wilden zijn dan een ander. Ook waren er die door mantel en bef (volgens sommigen afkomstig van het Franse hof) te gaan dragen, aangaven dat ze tot de 'betere' standen gerekend wilden worden. Niet iedereen vond dit alles

in kerk gepast.

Omstreeks 1820 nam de weerstand tegen de mantel en de bef toe. Geleidelijk aan verloren ze onder dominees hun populariteit. Hun kleding pasten ze meer aan de mode van de eigen tijd aan. De kuitbroek vervingen ze door een lange broek en de driekanten steek door een tweekanten. Toen in 1834 er een kerkscheuring (de Afscheiding) plaats vond in de Nederlandse Hervormde kerk, kozen de afgescheiden predikanten voor de mantel en bef. De hervormde dominees wilden niet geïdentificeerd worden met deze collega's. Voor hen kregen de mantel en de bef een nieuwe lading: die van een orthodoxe scheurmaker. De roep om een toga werd steeds luider.

De lutheranen kenden de toga uit Duitsland, waar deze omstreeks 1820 door de overheid was opgelegd. Ze verwachtten van het gebruik van de toga vooral dat de preek een grotere indruk zou maken. De toga was voor hen een redeneermantel die de boodschap van de predikant kracht bij moest zetten.

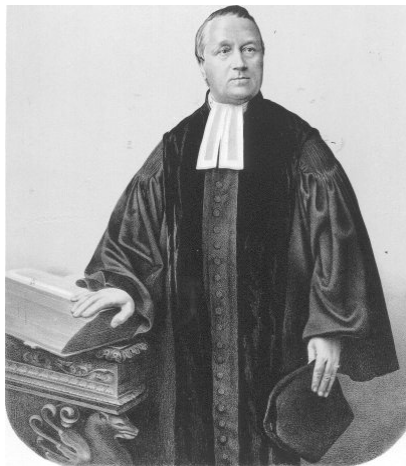
De predikanten van de Nederlandse Hervormde kerk streefden in de eerste helft van de 19^e eeuw in toenemende mate naar professionalisering. Het aantal gepromoveerde predikanten steeg enorm. Er groeide een nieuw standsbesef: de predikant voelde zich een (god)geleerde. Maar wat moest een geleerd man dragen? Ouderwetse kleding? Mantel en bef zoals die intussen door aansprekers en doodgravers werden gedragen en door de weinig geschoolde oefenaars van de Afscheiding die de euvele moed hadden zich dominee te laten noemen? Dat leek niet de oplossing, zeker niet nu de positie van predikant onder druk was komen te staan doordat de overheid zich teruggetrokken had uit kerkelijke zaken en de predikant zijn positie als overheidsdienaar verloren had en nu gemeenteleden niet langer meer vanzelfsprekend zijn gezag aanvaardden. De oplossing

Dominee eind 18^e eeuw

werd gezocht in een streven naar toenemende deskundigheid en naar een versteviging van de positie binnen de gemeente. Het gevoel van de predikanten was, dat het ambt ten onder dreigde te gaan als niet de benodigde distantie vorm kreeg. De lutheranen en remonstranten benadrukten de waarde van de toga. De hervormden aarzelden.

Hier kwam in 1853 verandering in. Paus Pius IX (1792-1878) herstelde de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland: de kerkprovincie Nederland werd ingedeeld in vijf bisdommen met aan het hoofd een bisschop. Orthodox-protestanten meenden dat Nederland een calvinistisch land moest blijven en protesteerden fel. Ze richtten zich daarbij ook tegen het kabinet-Thorbecke, dat de rooms-katholieke kerk op grond van de scheiding van kerk en staat geen strobreed in de weg legde. De gemoeideren werden opgezweept door een weinig tactvolle encycliek van de paus, waarin deze het protestantisme een 'pestis' noemde. De orthodoxe protestanten deden een beroep op de koning om zich tegen het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie te verzetten. Koning Willem III stond hier sympathiek tegenover en weigerde het adres met een aan hem door de regering gedicteerde afwijzende reactie te beantwoorden. Toen hij evenmin bereid was hierop terug te komen, trad het kabinet-Thorbecke af. Sommigen vreesden een burgeroorlog. Om uit de crisis te komen en de protestanten gerust te stellen, kwam minister Floris Adriaan van Hall (1791-1866) met een nieuwe wet. Deze bepaalde dat dienaren van de kerk niet met hun kerkelijke gewaden op straat mogen verschijnen. Door katholieke priesters te verbieden in kerkelijke kleding over straat te gaan, kon de overheid het aantal processies en bedevaarten in de hand houden. Maar de overheid kon niet alleen de katholieken aanpakken zonder in strijd met de grondwet te komen waarin de vrijheid van

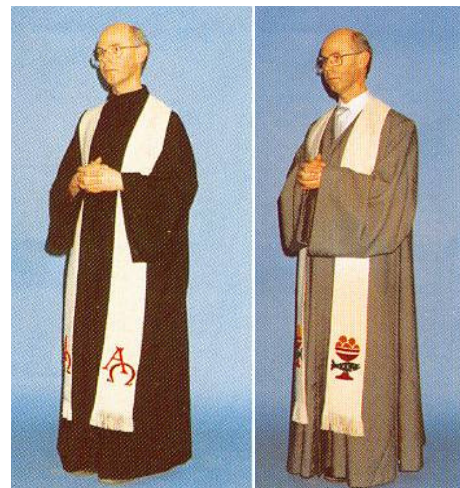
Zwarte toga

godsdiensdienst en de gelijkheid van alle burgers was verankerd. Daarom drong ze alle uitingen van godsdienstig leven terug tot binnen de muren van het kerkgebouw. Dit was de genadeslag voor mantel en bef. Het gewaad mocht niet meer op straat gedragen worden. En elke zondagmorgen voor de viering een complete verkleedpartij, dat was te veel van het goede. De synode van de Nederlandse Hervormde kerk vreesde dat nu de mode en alles wat daarmee samenhangt op de kansels zou gaan heersen (zoals in de 18^e eeuw) en nam maatregelen. Een commissie van de synode beval in 1854 het dragen van een (zwarte) toga met witte bef en baret aan. Een zwarte toga (een lange zwarte mantel) werd gedragen door hoogleraren bij officiële universitaire plechtigheden, door mensen die ambtshalve bij de rechtspraak betrokken waren en nu dus ook door dominees. De invoering van de zwarte toga voor dominees betekende een versobering en bracht een eenheid in hun kleding. Een bijkomend voordeel was dat de zware, warme toga aangenaam was voor

wie in een koude kerk moest preken.

De toga beleefde een ware triomftocht. Hier en daar waren er wat opstootjes, een enkel gemeentelid viel flauw, een enkele predikant schreef brieven aan de minister, maar in feite verliep de invoering van de toga soepel. Binnen twee jaar na de aanbeveling had de toga een vaste plaats in de kerken in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. Omstreeks 1870 waren mantel en bef alleen nog te vinden in de uiterst orthodoxe gereformeerde gezindte.

Vanaf de jaren zeventig in de 20^e eeuw gingen veel protestantse predikanten over tot het dragen van een albe (witte 'toga') met daarover een stola. Ze namen deze over uit de rooms-katholieke traditie zonder de symbolische lading die er in die traditie aan gegeven was. Ze zagen de albe veelal als gebedskleed en de stola als mogelijkheid om te verwijzen naar het kerkelijk jaar.

Domineestoga's nu

Het dragen van een toga bij bepaalde gelegenheden is een oud gebruik. We vinden we het al bij de Romeinen (55 v. Chr. - 400 na Chr.) Senatoren droegen over hun tunica een toga. Ze deden dat alleen bij officiële gelegenheden (feesten, ontvangen van deftige gasten, toespraken), want het was een lastig en bewerkelijk kledingstuk om te dragen. De toga was eigenlijk alleen een grote driehoekige lap wollen stof. Het omdoen ervan was een kunst op zich, omdat de plooiën sierlijk

moesten vallen. Eén einde van de lap werd van achter naar voren over de linkerschouder geworpen, zodat de punt bijna de vloer raakte. Het andere eind werd onder de rechterarm naar voren gehaald en vervolgens over de linkerschouder naar achteren gedrapeerd en vastgemaakt met een fibula (soort speld).

Romeinse toga

Als een Romeinse jongen voor de eerste keer een toga - de *toga virilis* (een onversierde toga) - mocht dragen, werd dit op grootse wijze gevierd: hij was dan officieel meerderjarig en mocht openbare ambten gaan bekleden en zijn mening geven in openbare discussies. Hogere ambtenaren en priesters mochten een toga met een brede, purperen (soort paarse) zoom dragen, de *toga praetexta* (ornaat). De keizer droeg een *toga picta*. Deze was helemaal purper (paars). Kandidaten voor een publieke functie van de Romeinse republiek droegen een speciaal wit gebleekte *toga candida* (Het woord candida komt van candidatus, en dat betekent je kandidaat stellen voor de verkiezingen). Slaven en vreemdelingen mochten geen toga dragen.

De stola

De voorloper van de stola was een rechthoekig, linnen doekje met zijden en gouden borduursels (*orarium*) dat men in Rome gebruikte om de neus en het gezicht af te vegen. Het orarium werd om de hals gedragen en later over de linkerschouder of linkerarm. Bedienden gebruikten het om er keukengerei mee schoon te maken. In de 4^e eeuw droegen in de kerk van het Oosten de diakenen het orarium over de linkerschouder. Het was

ongeveer 1,25 m lang en 75 cm breed. Aan het einde van de 4^e eeuw werd het ongeveer 2,75 m lang en verloor het zijn nut. Het werd een kenmerkend ornament voor de diaken. De diakenen in het Westen namen het nieuwe orarium over.

Tijdens het concilie van Braga (561) werden voorschriften opgesteld hoe men het orarium moest dragen: de diaken mocht het alleen over de linkerschouder dragen, zodat hij zijn handelingen gemakkelijker kon uitvoeren. Het orarium moest vervolgens met een koord onder de rechterarm worden vastgemaakt en de uiteinden moesten los hangen. Het orarium mocht niet versierd zijn. De priester mocht tijdens de viering van de eucharistie het orarium om de nek geslagen dragen en de uiteinden op de borst gekruist houden. De riem om het middel hield de stroken op hun plaats. Een aartsbisschop en een bisschop moesten het orarium ook om hun nek slaan en het los laten hangen, zodat het kruis op hun borst goed zichtbaar was. De paus mocht het orarium altijd en overal dragen, als een symbool van zijn universele rechtsbevoegdheid. Het orarium van een diaken moest altijd wit zijn, de oraria van de diakenen en bisschoppen mochten kleurig en versierd zijn.

Stola's met kerkelijke symbolen

In de 7^e eeuw werd priesters, diakenen en bisschoppen een orarium overhandigd bij hun wijding. In de 8^e eeuw verschenen aan de uiteinden van het orarium franjes van 5 cm breed. Het orarium zelf werd versierd met borduursels. In de 9^e eeuw verving het Latijnse woord stola het woord orarium. In

de 10^e eeuw sierden kwastjes, belletjes en allerlei franjes de uiteinden van de stola's van priesters, bisschoppen en aartsbisschoppen. In de 13^e eeuw werden de franjes met gouddraad uitgewerkt en in patronen geknoopt die overeen kwamen met het patroon van de stola zelf. In de eeuwen hierna veranderde de stola niet of nauwelijks en dan slechts in de decoratie.

© Leen den Besten
Zevenaar, 14 mei 2006